

EL GALL EDITOR

Art de Conró. Mallorca, 1747

Montserrat Fontanet

L'Art de conró una mostra de la llengua catalana no literària del segle XVIII

Catalina MARTÍNEZ I TABERNER
Universitat de Barcelona

En aquest article plantejarem l'anàlisi del document des de dos vessants. En primer lloc, situarem l'Art de Conró en relació als llibres d'agricultura que Fontanet podria haver llegit o conegut, i analitzarem fins a quin punt podem constatar la influència d'aquests referents en l'Art de conró. En segon lloc, ens centrarem en l'anàlisi de la llengua com a mostra de prosa no literària. Cal remarcar la importància dels documents escrits no literaris com els llibres d'agricultura, els llibres de memòries, la correspondència, els contractes d'arrendament, els sermons, els testaments, etc., per tenir una visió més àmplia de la llengua catalana del segle XVIII.

Qualsevol persona, quan escriu un document, sigui de la mena que sigui, sol tenir abans uns referents. Això significa que ha llegit obres semblants, o n'hi han parlat i d'alguna manera, s'ha desenvolupat el seu interès per esperar-lo a fer una cosa semblant. Bé doncs, quins referents podria tenir Montserrat Fontanet? Quins exemples, més o menys propers, podria conèixer?

Esmmentarem dos llibres bàsics, prou coneguts com a tractats d'agricultura. El primer és el *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril* (1617) de Miquel Agustí, anomenat també el *Llibre del Prior*. L'edició de 1617 és estampada a Barcelona en català, però s'han trobat una vintena d'edicions en castellà que arriben fins al segle XIX. La primera traducció és feta pel mateix Miquel Agustí i és editada a

Perpinyà, després li segueixen dotze edicions a Barcelona, tres a Saragossa i quatre a Madrid¹ (a més de dues edicions facsímils, una de 1988 i l'altra del 2007, que ara no venen al cas). Totes aquestes edicions ens fan veure la importància i la coneixença que va arribar a tenir aquest llibre. Segons Amadeu-J Soberanas, "L'obra del prior Agustí és d'aquelles que, gràcies a l'èxit popular assolit, sobretot a pagès en aquest cas, es reimprimeixen –fraudulosament o no– multitud de vegades i, com acostuma a passar, algunes estampacions es volatilitzen del tot, no resta ni un mínim testimoni".² Cal dir, també, que el Llibre del Prior té els seus orígens en el llibre *L'agriculture et la maison rustique* dels metges Charles Estienne i Jean Liébault, impresa en llatí el 1554 i traduïda al francès el 1564, seguida de moltes altres edicions.³

El segon és una altra obra bàsica, el *Libro de Agricultura que es de la labrança y criança, y de muchas otras particularidades y provechos del campo*, conegut amb el nom de *Agricultura general*, de Gabriel Alonso de Herrera, de 1513, que ha estat profusament editat. Se'n coneixen 14 edicions del segle XVI, 5 en el XVII i 3 en el XVIII. També fou traduït al llatí, a l'italià i al francès.

Tant un com l'altre fan referència a altres tractats d'obres clàssiques o conegudes pels autors. Maria Antònia MARTÍ ESCAYOL,⁴ quan analitza dos manuscrits dels anomenats pal·ladis arromançats (MS754 de la Biblioteca de Catalunya i el MS291 de la Bibliothèque Nationale de France) per esbrinar les fonts del *Llibre dels Secrets d'agricultura* de Miquel Agustí, explica la metodologia que es feia servir a l'hora d'elaborar un nou tractat. Podríem dir que el sistema utilitzat tenia un caràcter acumulatiu: "els manuscrits segueixen la metodologia de recollir i manllevar informació als textos d'autoritats clàssiques i coetànies medievals i, d'aquesta manera, permeten mantenir viva la tradició fins a l'adveniment de l'agricultura moderna" i continua: "Els autors dels manuscrits, però, no només s'apropien del contingut de les autoritats sinó també del seu mètode de treball. Així a l'escriure afegeixen l'experiència basada en l'observació de la realitat i, per tant, es copia i tradueix el text passant-lo pel sedàs personal aconseguint adaptar-lo a un entorn natural determinat, afegint-hi arguments probatoris confrontant el contingut amb l'experimentació agrícola o afegint-hi contingut basat en testimonis orals o visuals adquirits per l'experiència personal."

1 *Llibre dels Secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. Edició facsímil 2007. Introducció de Xavier Luna, pàg. XI.

2 SOBERANAS, Amadeu-J (1988) "Les edicions del prior" a Miquel AGUSTÍ, *Llibre dels Secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*, Barcelona: Altafulla, pàg. 39.

3 Aquesta font bàsica fou identificada per Emili Giralt. Vegeu el pròleg del *Llibre dels Secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. Edició facsímil 2007.

4 Preprint de l'article de MARTÍ ESCAYOL, Maria Antònia (2008) "Les fonts del *Llibre dels secrets d'agricultura* de Miquel Agustí: el MS754 de la Biblioteca de Catalunya i el MS291 de la Bibliothèque Nationale de France", *Afers: Fulls de Recerca i Pensament*, 23: 289-311. *Biblioteca Digital de Ciència.cat*, Gener 2010, Universitat de Barcelona.

Es obligat, doncs, plantejar-nos fins a quin punt Fontanet actua de la mateixa manera o no. Un dels punts que ens proposàvem era esbrinar els referents de l'Art de

Conró. El mateix manuscrit ens dona la resposta: "Yo bé he llegit el llibre *De secretis nature, et in variis libris de agricultura*, diversos autors, qui han escrit de esta matèria."

Quins són aquests llibres? Els anomenats anteriorment?

Gaspar MUNAR (1975)⁵ apunta el *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rustica i pastoril* de Miquel Agustí, com a referència de Fontanet. Cita que repeteixen Andreu RAMIS (2001)⁶ i Margalida BERNAT i Jaume SERRA (2006),⁷ aquests últims autors atgeixen altres possibles referents com Columel·la "del qual hi ha referències a les biblioteques illenques" i també es plantege un dubte "el primer que crida l'atenció és que no conegues l'edició catalana (1617) ni cap de les castellanes", però no acaben de desenvolupar la idea i no entren en més consideracions.

En tot l'Art de conró no hi ha cap petit apartat que faci suposar influències del llibre de Miquel Agustí. No hi ha cap mena de semblança ni en l'estructura seguida del tractat, ni en les feines del camp descrites i observades. No encaixa que sigui el *Llibre del Prior* la seva principal font, no tan sols per aquestes raons sinó també per raó de la llengua utilitzada en el moment de la cita. Si ens hi fixem bé, Fontanet esmenta en llatí les seves fonts i, a partir d'aquí, es presenta un petit problema: no s'ha trobat cap còpia en llatí del *Llibre del Prior*, no hi ha cap esment de cap còpia perduda en llatí.

I Fontanet cita en llatí les lectures, per tant podem suposar que és en llatí que va llegir els llibres. Per una part, ens diu que ha llegit *De secretis nature* i per l'altra, que també ha llegit *in variis libris de agricultura*, és a dir, i diversos llibres d'agricultura. Què significa això? És que *De secretis nature* no és un llibre d'agricultura? Si així fos, *De secretis nature* podria ser *Liber de secretis naturae seu de quinta essentia*, un tractat de medicina alquímica adscrit a Ramon Lluïl de finals del segle XIV o qualsevol altre *Llibre de Secrets* que eren força coneguts, com el llibre de Philippus Ustadius: *Coelum Philosophorum se de secretis naturae* de 1526. És cert, però, que quan es parla de "llibre de secrets" no es fa referència a l'agricultura, sinó a l'alquímia, a la medicina, a plantes remeieres, etc. Cosa que sembla tenir clar Fontanet, perquè després diu: *et in variis libris de agricultura*, marcant perfectament que són dues coses diferents.

Els llibres clàssics d'agricultura podrien ser el *De re rustica* de Columel·la, inventariat a casa de l'humanista Ferran Valentí,⁸ o el *Liber de agricultura* de Cató, o,

5 Gaspar MUNAR (1975) *Historia de Lloret de Vista Alegre i del seu convent*. Palma de Mallorca: Moll, pàg. 108.

6 FONTANET, Montserrat (2001) *Art de Conró*. Proemi i estudi preliminar d'Andreu RAMIS PUG-GRÓS. Pollença: El Gall editor.

7 BERNAT i ROCA, Margalida i SERRA i BARCELÓ, Jaume (2006) «Entre la tradició i la innovació: l'Art de Conró de Montserrat Fontanet (Mallorca 1747)» a *Condicions de vida al món rural, V Congrés sobre sistemes agraris, organització social i poder local*, pàg. 229-251. Edició a cura de Jordi BOLS, Antòmetia JANER i Enric VICEDO. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.

8 Margalida BERNAT i ROCA i Jaume SERRA i BARCELÓ (2006) *Op. Cit.* Com ens expliquen a la nota 16.

també, el Pal·ladi *Libre de agricultura* (pal·ladis arromançats). Aquests llibres clàssics, compostos en llatí han estat profusament editats, traduïts i copiats i se'n coneixen còpies a Mallorca.

Fontanet no es proposa escriure pròpiament un llibre, ell en diu “este xich tractat.” Coneix la tradició, però se n'aparta: “però estos encare que grans hòmens en facultat, no se poden seguir en mitat, ni àduch en la tercera part, perquè són de centenars llegos lluny de Mallorca, a hont governan altres planets, y és altre qualidad de terras, o més fredas o més calentas, y aquellos autors han escrit del porte de per allà a hont se criaren, quasi tot divers de assí entre nosaltres” i diu: “Y vull parlar solament de lo poch que hem costa per esperiència, que casi és no res, sols és lo que veuràs” Així, doncs, no fa còpia, no hi ha un altre autor o llibre com a base del seu relat. El seu discurs és estrictament original, malgrat que té unes pautes conegudes pròpies d'aquests tipus de documents.

Fontanet crea un interlocutor i avança a través de preguntes. Aquest sistema didàctic ens pot recordar els llibres de primeres lletres i els catecismes. Aquest interlocutor és bàsic ja que l'utilitza com excusa per desgranar tot el que s'ha de saber per portar el bon govern d'una possessió. I també li serveix de fil conductor del relat. Tenim dos personatges i és a partir de les preguntes que l'interpel·len que Fontanet organitza els temes i avança en tot el que vol dir. Tenim una estructura ben cohesionada.

Fontanet comença pels missatges i és en aquest punt quan transmet clarament la moralitat de l'època. L'amo o el senyor s'erigeix com a guia d'aquells que té contractats. És jutge i exemple. Aquest sentit d'alliçonament moral apareix en diversos tractats d'agronomia, no és estrictament original de Fontanet, malgrat que el seu discurs es fonamenta en l'experiència i, per aquest motiu, és una bona mostra dels principis morals del moment històric.

Al segle II aC, Cató⁹ es refereix al comportament del majordom:

Aquests seran els deures del majordom. Que tingui bon maneig: guardi les festes. No toqui el que és d'altri; servi el que és seu curosament. Sobresegui les qüestions de la família: si un fa en res falliment, el puneixi a les bones segons el dany. Que la família no ho passi malament: no fredegi, no famegi; que l'exerciti bé en el treball, i més fàcilment l'apartarà de cosa dolenta o inconvenient. Si el majordom no vol, no es farà mal: si hi ha estat consentidor, l'amo no el deixi impunit. Per cosa ben feta, mostri's agraït, per tal que sigui plaent a altri de fer bona feina. El majordom no sigui trescador: sigui sempre sobri, mai no vagi de platxèria enlloc. Faci treballar la família, en tingui cura: ço que l'amo mani sigui fet [...] Curi de saber fer tota la feina de camp, i en faci sovint, sols que no es cansi: així sabrà per experiència el treball que pertoca a cadascun de la família i ells el faran de bon grat.

⁹ La cita és extreta de LUNA-BATLLE, Xavier (2013) «El Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril (1617) de Miquel Agustí: un llibre no del tot obert» a *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 32, pàg. 79.

Fontanet:

Perque este punt és de conveniència y obligació a senyor y amo, a mayoral y a qualsevol cap o pare de famílies que tenga y procur tenir los subdits bons [...] que los sdbdits sian fets és gran ditxa de la casa [...] Més és convenient que com tothom se estima, per dolent que sia, si se ha de corregir algun, que sia ma, ma, a solas y no en publich [...]. Encare sera mes asertat corregir de honor o per modo de carrech (perque se ha de considerar que tots som errables) y dir de esta o semblant manera [...] Esta correccio es din fraternia, y se tren més fruit [...] a hont diu lo adagi que més fa ab amor que en l'espasa.

Sempre a partir de l'experiència l'autor passa de la tria de missatges als conreus bàsics, a les bèsties, a les tècniques agrícoles. Compara diverses maneres de fer i conreua en quins llocs es fa d'una manera o una altra; sempre a partir del que ha vist o conegut.

En resum, l'arrelament al lloc i l'experiència agrícola fonamenten el seu discurs, però per organitzar el relat hi ha molt més. Fontanet no tan sols tenia uns coneixements agrícoles, sinó que també acumulava un bagatge de lectures.

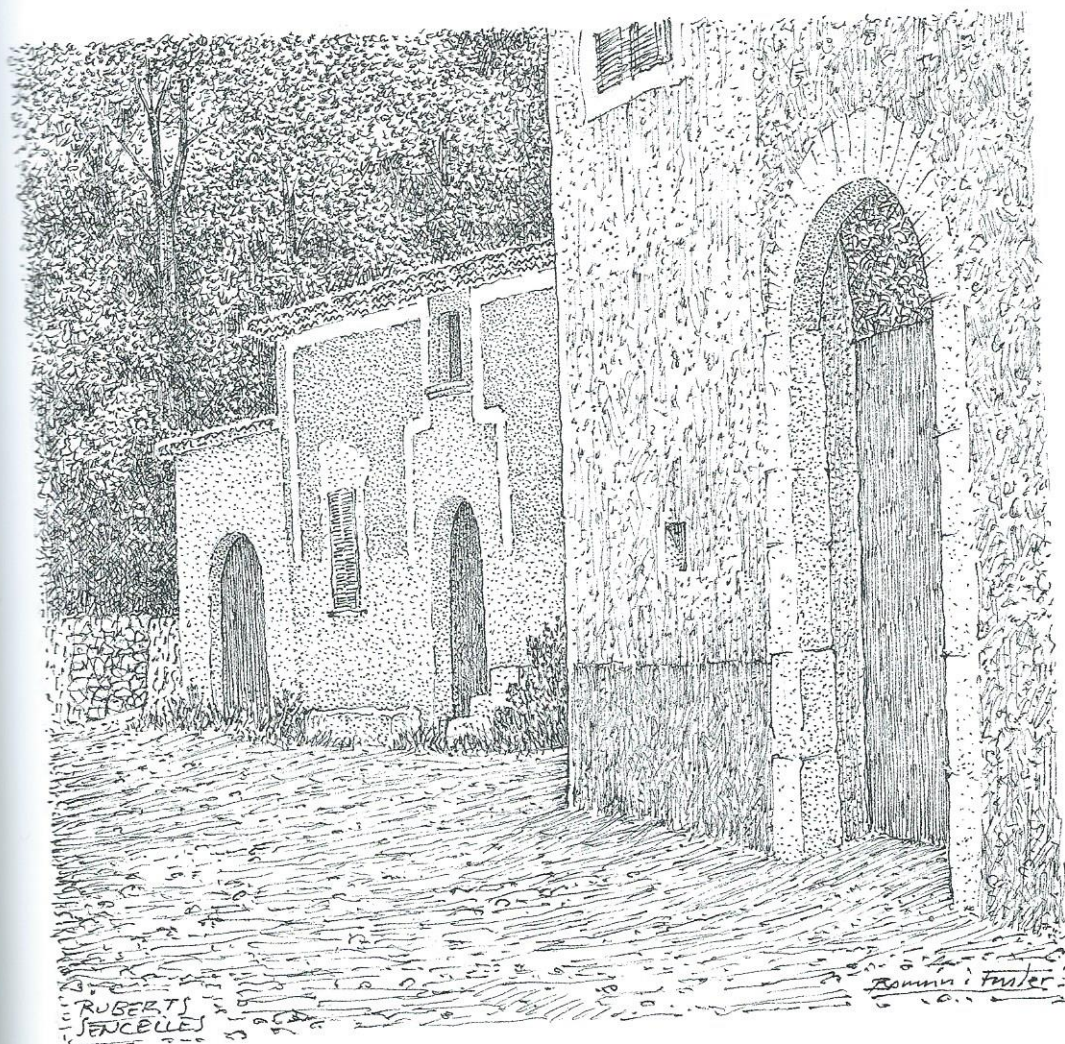
Are sobre el sembrar-les dire que he llegit a varios autors qui tractan com a cosa accesorria y no de propòsit del temps en que se deuen sembrar las figure-ras [...]. Però en tot axò assenalan dits autors que la lluna creixent de mars, que es la lluna nova, és el temps millor.

Així, doncs, per cloure aquest primer punt, creiem que els referents de Montserrat Fontanet cal buscar-los en els llibres d'agricultura llatins. Aquestes lectures i la seva experiència seran els puntals que conformaran el redactat de l'*Art de Conro*.

De la mateixa manera que és difícil escriure un tractat sense haver llegit o conegut altres llibres sobre la matèria, ningú pot escriure sense haver rebut un aprenentatge. Passem, doncs, a plantejar-nos la segona pregunta. Quin tipus de llengua escrita utilitza Fontanet?

Segons Andreu Ramis, Montserrat Fontanet va néixer el 16 de gener de 1695. Quan va escriure l'*Art de Conro*, el 1747, tenia 52 anys. En plena maduresa escriu el tractat de manera senzilla i directa. Ens trobem davant un relat acostat a la parla, però seguint una norma. Ningú escriu com parla, seria inintel·ligible. Per poder escriure necessites un codi, un codi après. El domini d'aquest codi o la manca de domini ens assenyala fins a quin punt l'ensenyament rebut ha estat satisfactori o no.

Malgrat les prohibicions, la llengua catalana a Mallorca va seguir sent utilitzada en l'escriptura durant tot els segles XVIII. No ens estendem en les prohibicions, però cal dir que la primera llei que va afectar l'ensenyament en llengua catalana fou la *Real Cédula de Aranjuez* de 1768:

Llogaret de Ruberts (Sencelles).

«Finalmente mando, que la enseñanza de primeras letras, latinidad y retórica se haga en lengua castellana generalmente, donde quiera que no se practique, cuidando de su cumplimiento las audiencias y justicias respectivas, recomendándose también por el mi Consejo a los diocesanos, Universidades, y superiores regulares para su exacta observancia, y diligencia en extender el idioma general de la Nación para su mayor armonia y enlace recíproco.»

Seguida per la Reial Ordre de Carles III, "Requisitos para el ejercicio del magisterio de primeras letras" de 1771.

És a partir de 1768 quan la pressió per ensenyar les primeres lletres en castellà comença a concretar-se. Cal esmentar, també, el mandat del bisbe Juan Díaz de la Guerra (de 1772 a 1777), la política repressora del qual ha estat força estudiada.

Montserrat Fontanet va seguir l'ensenyament de les primeres lletres sense la presència en contra de la llengua catalana. La seva escola és l'escola de l'Antic Règim. És una escola en mans d'eclesiàstics o religiosos, sobretot si ens referim a les primeres lletres i als estudis de gramàtica llatina.

La matèria d'estudi es basava en la doctrina cristiana, però de mica en mica l'ensenyament de les primeres lletres va definint-se com a aprenentatge de la lectura, l'escriptura i comptes.

«Per aprendre a llegir s'empraen les cartilles, que contien oracions i la part que s'anomenava la doctrina cristiana, equivalent al text dels articles de la fe, mamaments, pecats, sagraments, etc. [...] Les cartilles presentaven les oracions amb tipografia ben distinta, de caràcters grossos, i amb paraules dividides en síl·labes.»¹⁰

Possiblement, Fontanet va seguir estudis menors a Cura¹¹ o al convent domini-cà de Llorito. A les escoles de gramàtica s'ensenyava els rudiments de la gramàtica llatina, perquè el seu domini era imprescindible per accedir a la Universitat. Podem convenir que Montserrat Fontanet havia seguit uns estudis que anaven més enllà de les primeres lletres, però no sabem fins a quin punt els ultrapassaren.

No puc deixar de fer un petit esment de les escoles de gramàtica llatina de la part forana, la de Cura, la de Santa Magdalena d'Inca i la de Montis-sion de Porreres. Totes elles tingueren el seu màxim esplendor en el segle XVII i primera meitat del XVIII.¹²

La llengua de l'Art de Conró presenta unes constants que es donen de manera força sistemàtica en els textos no literaris en llengua catalana del XVIII de Mallorca. En el text veiem reflectits els tres fonètics del català de Mallorca, però constatem uns coneixements més amplis perquè el codi formal hi és present, però fluctua. És a dir, coneix el codi, però no sempre es troba assumit i això fa que hi abundin les dobles grafies.

Citarem alguns exemples:¹³

Confusió gràfica de *a*, *e* atones, reflex d'una vocal neutre [ə]: *tellaven, manjaven, repessar*; monotongació del grup *-gna llegos/lleguas*, iodització: *palle/payes*, caiguda

- 10 AMENEGUAL I BATLE, Josep (1991) *Llengua i catecisme de Mallorca: entre la pastoral i la política*, Palma, Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Govern Balear, pag. 80.
- 11 MURNAR OLIVER, Gaspar (1975) *Historia de Lloret de Vista Alegre i del seu convent*. Palma de Mallorca: Moll, pag. 108-112.
- 12 MARTINEZ TABERNER, Catalina (2000) *Llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pag. 47-50.
- 13 Em remeto a l'estudi lingüístic fet per M. Dolores JUNCOSA i Catalina MARTINEZ en l'edició de l'Art de Conró compost per Montserrat Fontanet del lloc de Llorito, olim conductor de son Juan Arnan y de la Porrassa, mayoral de Massanel·la, de Lloseta y de son Sant Juan, segons lo estil de Mallorca, 1747

de la *-a* final dels mots proparoxítons, quan va precedida de *i*: *necessària/necessari*, malgrat que preval el manteniment de la *a* final; tancament de la *o* àtona en *u* quan dins el mot segueix una *i*; *sofrir/sufrir*, *podrits/pudrits*.

En general la fonètica de Mallorca hi és sempre present: *semmana* amb articulació geminada de l'assimilació T^M>mm; vocalització de la *-l* *eufaus* 'alfaus', aubons 'albons'; dissimilació de ròtiques *abre* 'arbre'. El mot *velladas* 'vetllades' no es palatalitza. Absència de *r* final muda *oliva* 'olivar', *bestia* 'bestiar', però la *r* apareix en els plurals *carrixers*, *mullers*.

Morfologia: Alternança de grafia *-as* i *-es* en les desinències dels plurals dels substantius i dels adjectius femenins.

Demostratius: *este, estos*, "sobre estos diré", "en prova de esto", "aquexa trayduria". La forma neutra presenta moltes variants: *so, ço, esto, assò*.

Pronoms: prefereix les formes reforçades plenes davant el verb: *et rius, em beneiran*, i trobem alternança en l'ús de les formes *nos/mos*. Els pronoms adverbials *hi, ho* es troben representats per diferents grafies segons la seva realització fonètica: *y no y són* 'i no hi són', *n'i havia* 'n'hi havia', *mal any hay.a* 'mal any hi ha', *no heu pot tepar* 'no ho pot tapar', *treure-l'ey* 'treure-l'hi', etc

Quant a la morfologia verbal, presenta les variants pròpies de Mallorca: desinència zero de 1a persona i desinències *-am, -au* de la 4a i 5ena del present d'indicatiu; manteniment d'algunes formes arcaiques: *sia, pugue, conegue, fasse*, etc.; preferència del perfet simple i no de perifràstic: *creiren, digué, foren, donà*, etc.; ús de les formes *deym, deys* i les analògiques *veym* i *feym*, aparició freqüent de l'auxiliar ésser: *som anat, sian nats, és estat*, etc.; alternança en l'ús de les formes *tinch/tench, esteré/estirà*; forma analògica d'infinitiu de saber: *sebre*,

Les formes de l'article són les tradicionals de la llengua escrita de l'època: *lo/el/los/els* en el masculí. Les formes *lo* i *el* es troben distribuïdes de manera força equilibrada, però en el plural la forma *los* és molt més utilitzada que *els*. Les formes del femení són: *la/ les*. La forma *es/sa/ses* són molt escadusseres, encara que es podem consignar. En general, Fontanet manté els articles literaris, sense dialectalitzar. L'ús d'un o altre article té rellevància perquè marca el grau d'assumpció del codi escrit.

Al llarg del segle XVIII i primer terç del XIX una presència dominant de l'article *es/sa* pot assenyalar dues situacions contraposades: pot reflectir una manca d'escolarització, cosa que fa trontollar l'escriptura i en aquests casos la parla domina el codi escrit; però, també, pot denotar una educació basada en la llengua castellana, fet que fa desaparèixer els referents escrits en català, i en aquest cas, també és la parla que es veu reflectida en l'escriptura.

Vegeu-ne una mostra:

Cap al 1789,¹⁴ el comte d'Aiamans escriu una de les seves primeres traduccions de Cadalso:

Si-s estels del cel van fuits
 Si pe's camps no-s tröbän flörs,
 Si s'ätüren sas corrents,
 y no canta es rossinyöl;
 [...]

Un anys més tard, el poema revisat adopta aquesta forma:

Si's estels del cel no surtan,
 Si'n el camp no's tröban flörs
 Si s'äturan las corrents,
 Si no canta el rossinyöl;
 [...]

L'únic punt que ens interessa comentar és el canvi d'article que opera en la revisió del poema. El comte d'Aiamans, de manera intuïtiva o per una altra mena d'influència, sap que per arribar a un registre formal, és a dir, per fer de la seva llengua una llengua vàlida literàriament parlant necessita fer un canvi d'article. Si el comte d'Aiamans hagués tingut un ensenyament en llengua catalana—cosa que possiblement no va tenir com a representant de la classe social més alta de la Mallorca del seu temps—, s'hauria estalviat provarures, ja que hauria tingut una tradició que hauria avalat la seva manera d'escriure.

Un altre exemple:¹⁵

«Jo el infraescriu mestre Juan Nadal de ofici margador confes ever rabut de Maria Magdalena Palmer corante tres lluras nou sous y esto son per la feyna que he feta de mon ofici en el P^o Cana Coloma e conte de D. Visens Gual de Can Torrella y esto son jornals contats de mestre y manobre y mes jornals de manobre per ena derra es carro.

14 Joan MAS I VIVES (1994-1995) «Josep de Togores i la llengua catalana» a *Llengua i Literatura*, 6. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pàg. 25.
 15 Els dos exemples són extrets de MARTINEZ TABERNER, Catalina (1999) «L'oblit d'un codi escrit» a *Actes de l'onze col·loqui Internacional de llengua i Literatura catalanes. Palma (Mallorca) del 8 al 12 de setembre de 1997*. Volum II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

*Cuya partida confes everla rabuda de dita Magdalena e conta de dit D.
Visens Gual y per ser la veritat lo firm ecabada la obra dia 1 Ma. 1834
Joan Nadal*

*Total son 43ll 9s.
Palma 1er. May de 1834"*

***

Conte de Canet del Carpintero comensant dia 27 diciembre de 1879

Dia 1 Enero 1880 <i>per doba ses barreras de sort se casanova y 1 porte des sostre y arreglar une pasere es mulinet y lleñams.</i>	4 jor. a 7
Dia 8 Febrero para arreglar <i>persianes</i> para teñirlas	9 jor.
Dia 19 Idem para arreglar <i>portes y doba ses barreres de sortet.</i>	5
Dia 27 Idem para <i>tocar portas</i> dentro las salas y <i>doba</i> el peral y algunas frioleras	5
Dia 11 Abril <i>per fe tres banquet nous y doba un cantarano y ses taules</i> de la familia y otras frioleras	6
Dia 17 Idem para pintar la casita del huerto	3
Dia 1 Mayo <i>per fe barres de menjadore y un lloch</i> comun en el amo y arreglar ventanas y puertas del amo y limpiar los cuadros de la sala frente al salon	6 jor.
Dia 9 Idem <i>per frega taules y pintar ses finestres y ferros de blach.</i>	6
Dia 16 Idem para limpiar muebles y las puertas de la entrada.	6
	<hr/>
	50 jor. a 7 r.
	<hr/>
	350

Mes 1 libra <i>vernís y fe 3 baston</i>	6 reales
mes 14 libras pintura a 2 r.	28
mes 4 libras <i>oli</i> a 2 r. y 1/2	10
mes 300 <i>taches</i> a 1 r.	3

Son

---

 397 reales

Confieso haber recibido del señor Don Fausto Gual de Torrella la cantidad de 397 reales por la cuenta espresada a 16 Mayo de 1880.

Gabriel Sabater

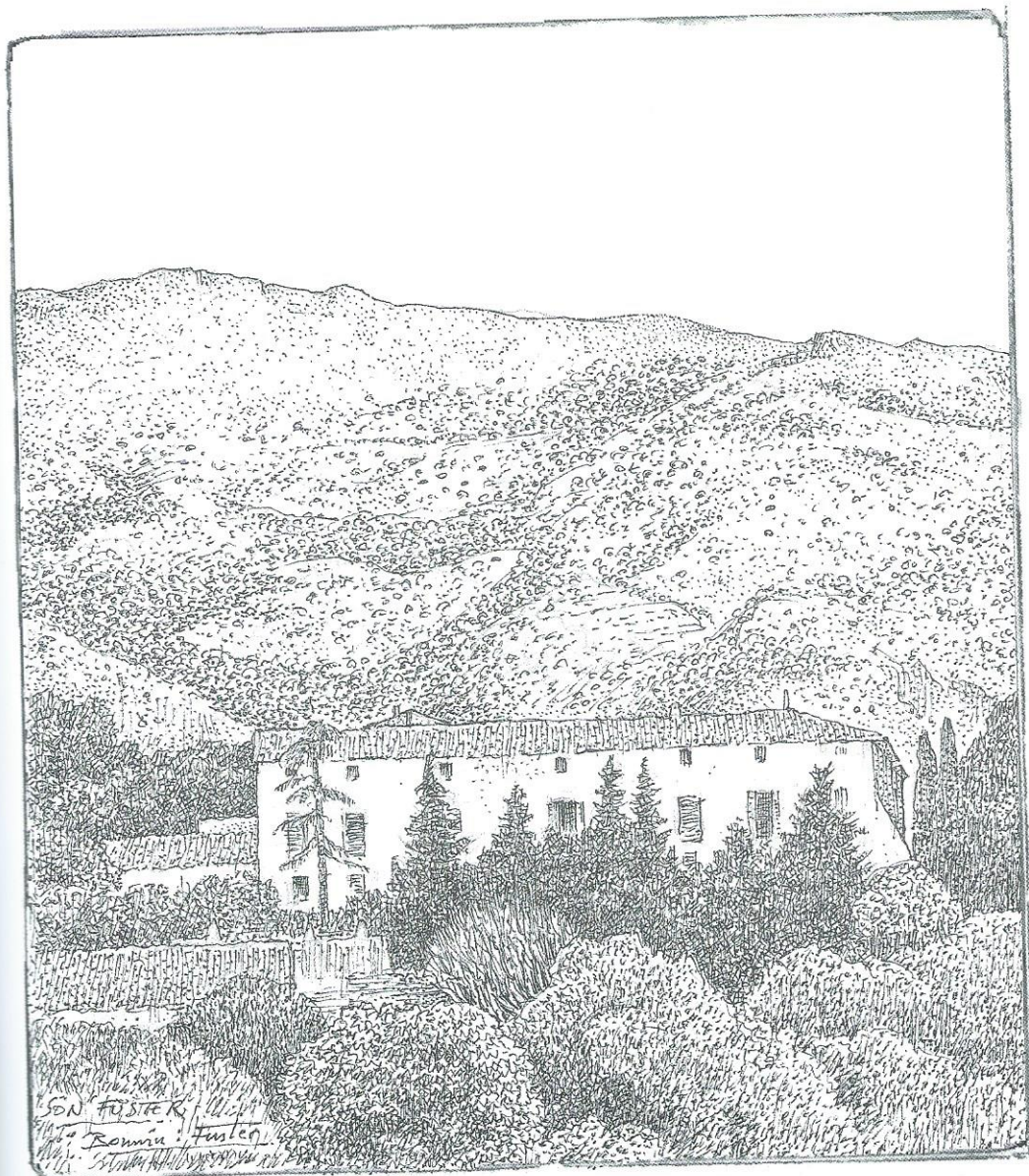
Recibi

Pagado dia 4 *Juñ*, de 1880.

Són dues factures de dos manobres, però encara veiem en la factura de l'any 1834 un cert domini de la llengua escrita en català. No hi ha barreja de llengües, hi ha consciència d'un codi escrit, més o menys assumit. La factura de 1880 l'únic que denota és una manca de domini de la llengua castellana. Si ens hi fixem, passa al català quan ha d'anomenar termes específics del seu ofici. Ha d'utilitzar la llengua catalana perquè és amb el català que sap expressar aquests termes, però quan passa al català no té cap referent escrit, per aquest motiu utilitza l'article salat. Denota també l'assumpció de la diglòssia: els termes propis de l'estructura d'una factura, per exemple, "recibi", "pagado" "confeso..." són en castella

Els graus de formalitat en l'ús de qualsevol llengua sempre han existit, tant orals com escrits, no és un invent recent. I el no voler entendre el que implica l'ús formal d'una llengua és voler-ne rebaixar el seu prestigi. El majoral de Massanella i de Son Joan Arnau ho tenia clar perquè li havia ensenyat la tradició a través de l'escola.

A mode de recapitulació del segon punt, podem concloure que l'*Art de Conrò* és una bona mostra de prosa no literària de l'Edat Moderna.

Cases de la possessió de Son Fuster (Selva).

*“Aquest xic tractat”: L’Art de conró de Montserrat Fontanet
(1747)*

Margalida Bernat
Jaume Serra